

1

— Елю, ти ж умієш зберігати таємниці? — спитала Ліза.

— Так.

Вона загадково всміхнулася та простягла мені величезний світло-жовтий конверт.

— Тримай!

Я приголомшено взяла до рук пакунок, відчувши вагу паперу всередині.

— Сховай його якомога надійніше і нікому не показуй, — строго мовила Ліза.

— Добре.

Я досі не уявляла, до чого це все.

— А мені теж не можна дивитися? — уточнила про всяк випадок.

— Можна, — всміхнулася Ліза, — але за десять років. Ти ще маленька таке читати.

Мої очі округлились.

— Якщо відкриєш його раніше, спрацює моє персональне прокляття, — тоном, що аж ніяк не передбачав жартів, сказала вона. І перепитала: — Ми зрозуміли одна одну?

— Так, звісно, — відповіла я, усвідомлюючи, що за жодних обставин не порушу своєї обіцянки. — А що потім?

— Дозволю опублікувати. Хай це побачить світ! — з якоюсь істеричною ноткою відказала Ліза. — Або спалити... Мені вже буде все одно, — тихо додала вона, і в цих словах почулася така туга, що моє серце мимоволі стиснулось.

Ця розмова відбулася рівно десять років тому. За місяць до того, як Лізу знайшли мертвою в парку, де вона вкоротила собі віку. Настав час розкрити загадковий згорток, який весь цей час лежав на дні нижньої шухляди мого письмового столу.

***

За тиждень, ознайомившись із вмістом світло-жовтого конверта, я задумалася над дозволом Лізи на публікацію. Можливо, заховане на десять років таки варто явити світові — бодай у пам'ять про цю дівчину?

Розмірковуючи над цим, я зателефонувала братові. Слухавку він узяв майже одразу.

— Максиме, вибач, що відволікаю, — почала я. На тому кінці чувся дитячий лемент.

— Кажі! — швидко кинув він.

Хоч я і продумувала наперед, з чого почати розмову, слова ніяк не збиралися докупі.

— Слухай, тут така справа... Це стосується Лізи...

Він мовчав, тому я змогла спокійно викласти йому суть питання.

— Елю, роби, як вважаєш за потрібне, — бігцем мовив він. — Я б, може, приділив цьому більше уваги, але мені ну зовсім не до того.

— Розумію, — сказала я. У Максима і Юлі пів року тому народилася друга дитина, тож йому і справді було куди витратити час, крім як розгрібати справи своєї колишньої дівчини. — Тож ти даєш мені повну свободу дій? — перепитала я.

— Ну слухай, якщо сама Ліза обрала тебе, щоб зберегти цей секретний текст, то, думаю, вона була б не проти, щоб ти вчинила як вважаєш за потрібне.

— Добре, спасибі! — полегшено видихнула я та поклала слухавку.

Так, десять років тому Ліза чомусь обрала мене. Мені було 13, а їй рівно двічі більше.

***

Для початку я відсканувала Лізин рукопис, щоби мати цифрову копію. Якщо чесно, після уважного прочитання я вже ні в чому не була впевнена. Текст досить заплутаний та імпульсивний, відчувається добрячий

вплив тодішньої української літератури — я читала дещо з братової бібліотеки та прямо впізнавала деякі речі. Чи варто публікувати цей твір зараз? Як це зробити — звернутися до видавництва чи публікувати власним коштом? Але задля чого? Заради згадки?

Десь тиждень після ознайомлення з рукописом я ходила під враженням та міркувала над цим. Мені справді кортіло зробити щось у пам'ять про Лізу — талановиту художницю, яка рано пішла з життя. То, можливо, це буде не книга, а щось інше? Банальна виставка? Цього мені здавалося замало. Кортіло поговорити з братом, але я не знала, як підступитися до цієї теми та чекала слушної нагоди.

Тим часом наближався до завершення мій останній навчальний рік в університеті. Як підсумок ми мали здати свої медіа-проекти, над якими — теоретично — працювали пів року, але, звісно, всі дороблювали в останню мить. Наша кафедра завжди славилася креативністю і творчим підходом, тому студентам давали повну свободу дій — принаймні тим, хто претендував на «відмінно». Інші могли взятись за якусь аналітику та особливо не перейматися створенням власного продукту.

Звісно, я розраховувала на найвищий бал, вважаючи роботу зі статистикою не гідною свого рівня. Проте відсутність суворих рамок зіграла зі мною злий жарг. Я прагнула створити щось настільки оригінальне, що просто потонула у кількості варіантів. А крім того, ми мали співпрацювати з місцевими ЗМІ, а туди варто приходити не просто з ідеєю, а з розписаним концептом продукту. Я ж ніяк не могла конкретизувати свої геніальні ідеї, тому досі топталася на місці, з жахом спостерігаючи за календарем.

В середині квітня мала відбутися зустріч з моєю кураторкою. На неї я йшла наче по розпеченому залізу. Спало на думку чесно признатися, що я не готова та не уявляю, що робити. Можливо, мені дадуть якусь механічну роботу на кшталт аналізу місцевих ЗМІ на дотримання гендерного балансу, я отримаю заслужене «задовільно» і на цьому ми мирно розійдемося?

Напередодні я майже не спала. Голова злегка туманилася, серце гупало і кожним ударом віддавалося у скронях. Підіймаючись сходами на третій поверх, я мимоволі пригадала Лізу та описані нею університетські будні.

Моя кураторка саме відчиняла двері кафедри. Ми привіталися.

— Ну що, Ельзо, розкажеш, що ти нам підготувала? — привітно спитала вона.

Так не хотілося підводити улюблену викладачку, що я вирішила імпровізувати на ходу.

— Річ у тім, що це буде не класична співпраця зі ЗМІ, а власний продукт, — видала я фразу, що мала для початку прикрити той факт, що я досі ні з ким не домовилася про кооперацію.

— Цікаво! Більш конкретно розповіси?

— Так, звісно, — промимрила я, заходячи на кафедру та вмошуючись на стільці.

Поки викладачка знімала жакет та сідала за свій стіл, у моїй голові з блискавичною швидкістю народжувався план.

— Так-от, — почала я і докладно виклала історію з рукописом, приховавши лише те, що Ліза добровільно пішла з життя (натомість вжила фразу «трагічно загинула»). — Я думаю зібрати свідчення людей, які її знали, щоб увічнити пам'ять цієї дівчини. Не подумайте, ніби я «граю» на чужій трагедії! Мої наміри щирі, — сказала я, відчуваючи, як на очі навертаються сльози.

— Ельзо, це досить серйозна тема. Ти впевнена, що впораєшся? — розважливо спитала кураторка.

— Так, я буду старатися, — відповіла я, буквально фізично відчуваючи, як на мої плечі лягає тягар відповідальності.

«Господи, а можна було просто попросити аналітику місцевих ЗМІ!» — майнуло в голові, проте дороги назад уже не було.

***

Повернувшись додому, я почала складати план дій. Тепер я усвідомлювала, що мушу не просто «відбути» цю тему, а справді добряче попрацювати над нею. Для початку треба скласти список людей, які погодяться говорити про Лізу. Кураторка підказала варіант фіксувати їхні свідчення не просто на диктофон з подальшою розшифровкою, а на відеокамеру, щоб вийшов документальний фільм. Тим паче я мала власний ютюб-канал. Щоправда, там був лиш один запис — мій кавер на Stairway to Heaven на флейті, хоча попервах я збиралася вести блог про книжки... Чудова нагода реанімувати канал!

Отже, хто може поділитися спогадами про Лізу Делінську, яка пішла з життя десять років тому?

По-перше, Максим. З моїм братом вони не просто зустрічались, а жили разом. Ліза чекала від нього дитину. Знаю, Максіві буде важко, але заради пам'яті про Лізу він не має відмовитися.

По-друге, Лізин брат Марк. Думаю, не проблема розшукати його в фейсбуці та пояснити, чого я від нього хочу. А крім того, є той рукопис — напевно, йому буде цікаво з ним ознайомитися.

По-третє, ймовірні друзі Лізи. Достеменно не знаю, з ким вона товаришувала, але ж мають бути люди, котрі добре її знали.

По-четверте, однокласники та колеги. Однокласниць можна знайти за роком випуску, а декого з колег я знаю по художній школі, де викладала Ліза та де ми, власне, й познайомилися. Думаю, хтось із викладачок точно не відмовить мені в інтерв'ю.

Склавши цей нехитрий список, я і заспокоїлась, і захвилювалась одночасно. В голові трохи прояснилось, однак пошук та контакт з майбутніми інтерв'юерами мене лякав. Як вони сприймуть мою пропозицію? Чи не вирішать, що я спекулюю на трагедії Лізи? Але я теж її знала та любила! Певно, я б зробила щось подібне і без університетського завдання — просто воно мене стимулювало

швидше все придумати та втілити. Так би я все літо ходила й метикувала, як увічнити пам'ять про Лізу, а тут придумала концепцію за якісь пів години.

Те, що мені потім зарахують цю роботу в якості диплома — лише побічний ефект. Але бажано таки не згадувати про це в розмовах зі знайомими Лізи. Десять років від дня смерті — чим не причина зробити документальне відео про дівчину?

Розклавши все це у голові, я почала діяти.

***

Наступного дня на моїй фб-сторінці з'явилося оголошення:

«Друзі! Я готую документальний фільм про місцеву художницю Єлизавету Делінську, яка десять років тому трагічно пішла з життя. Якщо ви знали її особисто, напишіть мені, будь ласка! Буду вдячна за будь-яку інформацію».

Впродовж тижня я розміщувала його в різних місцевих групах, де допис здебільшого ігнорували або просили розповісти, хто це така. Я вказувала кілька фактів з Лізиною біографією — а що як це прочитає хтось з її одногрупниць чи колег?

Пошуки акаунта Марка Делінського нічого не дали. Натомість мені написав користувач з дивним ніком Why Melissa — за п'ять хвилин з'ясувалося, що це і є Марк. Я розхвилювалася. Тремтячими руками надрукувала величезне повідомлення, де пояснила, хто я така, згадавши Максима — його-то Марк точно пам'ятав. Брат Лізи відповів дуже приязно і сам запропонував зустрітися.

Наступного дня мені написала Ліка Шульга. З її слів я зрозуміла, що вона не була знайома з Лізою, однак бачила її робити в музеї мистецтв і вони дуже на неї вплинули. Сказала, що буде рада, якщо її свідчення стануть у пригоді. Я пообіцяла зв'язатися з нею трохи згодом, відклавши цей варіант на випадок, якщо більше не вдасться знайти геть нікого, хто знав Лізу особисто.

Ще за три дні відгукнувся хлопець на ім'я Денис, котрий не один рік дружив із Лізою. Щойно ми домовилися про інтерв'ю, мені написала Олена — Лізина одногрупниця. Бесіду з нею я призначила на наступний після Деніса день.

Розмову з братом я все ще відкладала до слушної миті. Він із дітьми та дружиною мав прийти у гості, але молодша дитина захворіла, тому візит перенісся на невідзначений час. До зустрічі з Марком лишалося два дні, інтерв'ю з Денисом та Оленою були заплановані на наступний тиждень, а мені хотілось якоїсь діяльності — я прямо не знаходила собі місця. Спало на думку піти до художньої школи та розговорити котрусь із викладачок.

***

Після закінчення художки я жодного разу тут не з'являлася. За цей час сірі стіни школи встигли розмалювати яскравими картинками, а в коридорах (і кабінетах, певно, теж) зробити ремонт, від чого стало набагато світліше і ніби просторіше.

Я несміливо зазирнула до кабінету, де сиділи педагоги.

— Доброго дня! — привіталась я, вгледівши там двох жіночок.

— Доброго! — синхронно відповіли вони та запитально поглянули в мій бік.

— А я шукаю... — почала я, підступно забувши ім'я по-батькові своєї вчительки.

— Ельзо, це ти? — раптом скрикнула одна з жінок.

— Ольго Володимирівно! — дякувати Богу, пам'ять мене не підвела.

— Заходь, дитино, — запросила викладачка. — Як твої справи? Яким це вітром тебе занесло?

— Та тут таке діло... — почала я, аж раптом інша жінка сказала:

— Оль, мені вже час, я піду.

— Ага, добре, бувай! — швидко мовила моя колишня вчителька і, щойно колега вийшла, розвернулася до мене та з цікавістю глянула у вічі. — Так що сталося?

Я, ретельно добираючи слова, повідала свій задум робити документальний фільм про Лізу. Стосовно рукопису я змовчала, бо він не мав стосунку до справи.

— Ох, яка була хороша дівчинка, — зітхнула Ольга Володимирівна. — Так шкода її... І Максима твого шкода...

«О, вона і це пам'ятає!» — здивувалась я та навіть зраділа, бо сподівалася й на інші цікаві спогади.

Ми домовилися зустрітися за тиждень і записати на відео те, що колега воліла згадати про Лізу.

***

Наближалася зустріч із Марком. Я встигла сто разів перевірити камеру та зробити купу пробних записів. З технікою все було гаразд. Набагато більше я хвилювалася за зміст розмови. А що як йому буде важко говорити? А якщо він «закриється» і не скаже нічого конкретного? Чи не почне він розпитувати мене про цю несподівану цікавість до його сестри?

Всі мої сумніви та страхи вмить розвіялися, коли я вгледіла високого чорнявого хлопця з доброю усмішкою. В тонких рисах обличчя вгадувалася схожість із сестрою, а мінливі каро-зелені очі миттю перенесли мене в минуле, коли я востаннє бачила Лізу.

Марк потиснув мою руку і сказав:

— Ти не уявляєш, наскільки вчасно вирішила зробити цей фільм.

Я трохи не зрозуміла його фрази, однак відчула нерелеванну полегкість від Маркового доброзичливого голосу.

Зйомку ми вирішили робити в мене вдома, поки батьки на роботі. У своїй кімнаті я почувалася затишніше, аніж деінде.

— Зараз я встановлю камеру і можемо починати, — намагаючись додати ділової нотки, мовила я. — В мене є заготовлені питання, однак, думаю, ти можеш просто розповідати від початку. Кажі все, що вважаєш за необхідне.

Щойно Марк зручно сів у крісло, а камера замайоріла червоним вогником, спокій розлився всередині та навколо мене.

— Ми з Лізою двійнята, я старший, — усміхнувся Марк не стільки в камеру, скільки мені. — Взагалі ж коли ми народилися, УЗД не було, тому поява двох малюків стала сюрпризом для батьків. Мама хотіла дівчинку, тато хлопчика — і тут такий подарунок долі! Батьки нас обохнювали... Пам'ятаю, що ми постійно десь їздили, гуляли, лазили, досліджували територію. Ми з Лізою були непосидючі, і якщо її якось вдавалося заспокоїти, то в мене наче був моторчик в одному місці. Але при тому ми були слухняні — ну принаймні батьки ніколи не підвищували на нас голосу. Тато по черзі садив нас на плечі та носився отак навколо мами, всі сміялися... У нас була машина і ми частенько кудись вибирались. А того разу батьки лишили нас у бабусі та поїхали до сусіднього міста в гості до друзів. Дивно, чому вони поверталися звідти вночі? Бабуся казала, вони мали виїжджати рано-вранці, натомість рушили на кілька годин раніше і на світанку машина на великій швидкості зїхала в кювет, кілька разів перевернулася, а потім загорілася... Шансів вижити не було... Причина ДТП — «водій не впорався з керуванням», але що там сталося насправді? Машина точно була справною — тато слідкував за цим. Може, він на мить заснув за кермом чи намагався уникнути наїзду на якусь тваринку абощо. Тепер уже ніхто не скаже... — дивлячись повз мене, Марк перевів подих. — Стояв серпень і просто неймовірна спека. Навіть ми, діти, переносили її не дуже добре. Не знаю, як бабуся все це витримала... Звісно, їй на допомогу кинулися родичі, нас постійно хтось доглядав, бо бабуся займалася усіма формальними питаннями, похованням... Я якось одразу зрозумів, що сталося і що це непоправно. Пам'ятаю, бабуся дивувалася, що я не плачу, але ж як? Я ж хлопець, я маю бути сильним, маю захищати сестру... Ліза натомість спочатку нічого не зрозуміла і постійно питала, коли повернуться батьки. Лише за тиждень до неї дійшло, що вже ніколи... Отоді вона дала волю сльозам! Не знаю, де вони в неї бралися — таке враження, що вона плакала за нас двох.

На цих словах я відчула, що починаю швидко-швидко кліпати очима (тільки б не розплакатись!). Не звернувши на це уваги, Марк продовжував далі:

— Я згубив лік дням, коли вона ревла не припиняючи — то вголос, то беззвучно, то супроводжуючи сльози жалісливим голосінням. Мені було їй так шкода, що я сидів поруч і постійно їй обіймав, а вона буквально обливала мене сльозами. Дорослі не дуже вмішувалися — бачили, що ми якось самі справляємося, і не ятрили рану... Ближче до осені ми поступово оговтались та лишилися на той рік у бабусі. Вона мешкала в приватному будинку на околиці міста — фактично в селі. До садка ми не ходили, натомість допомагали по господарству — і це справді відволікало та перемикало увагу. Бабуся за порадою когось зі знайомих взяла додому песика, kota, двох хом'ячків. Ані домашніх, ані свійських тварин у неї до того не було. Ми їх доглядали, гралися, це була своєрідна терапія. За рік ми з сестрою отямилися від шоку та усвідомили, що життя тепер буде іншим — не гіршим і не кращим, просто інакшим... Наступного року ми мали йти до школи. В районі, де мешкала бабуся, була маленька одноповерхова школа і всі родичі радили їй віддати нас туди. Однак батьки свого часу планували, щоб ми навчалися в центральній школі, яку закінчили вони. Добиратися туди від бабусі було дуже далеко — вона б замучилася щодня нас возити. І тоді вона вирішила разом з нами перебраться до квартири батьків, що рік стояла порожня. Звідти двадцять хвилин пішки до школи, та й узагалі треба було повертатися до міста й адаптуватися до життя в ньому.

Марк перевів погляд на свої руки та досить зосереджено порозглядав пальці. Перегода мовив:

— Отже, наступні роки ми жили фактично на дві хати. Весь навчальний рік у квартирі, а щойно наставало літо — перебиралися до бабусиною будинку. Не знаю, як вона встигала тримати лад і тут, і там, однак їй це вдавалося. Вона виховувала нас самостійними та не проявляла надмірної опіки. Навпаки, чимало речей ми освоювали самотужки: варто було один раз показати, а наступного

разу ми вже робили самі. І я, і Ліза вже в першому класі готували собі обід, прибирали в кімнаті, робили уроки без зайвих нагадувань. Бабуся завжди казала, що ми — найближчі люди, тому маємо триматися разом та завжди підтримувати одне одного. А ще бабуся різко присікала намагання родичів і знайомих нас пожаліти, зробити якийсь попуст через те, що ми сироти. Вона не один раз наголошувала, що ми маємо самостійно, власним розумом досягати результатів, а не сподіватися на пільги та співчуття. Ось у такій атмосфері ми зростали... Ми продовжували бути непосидючими дітьми, енергія біла через край, тому бабуся записала нас на танцювальний гурток, аби направити цей шал кудись у корисне річище. З народними танцями (куди свого часу ходила бабуся) не склалося, натомість у місті відкрилася одна з перших студій бальних танців. Це було гарно і незвично — нам одразу сподобалися екзотичні на той момент назви: самба, румба, ча-ча-ча, джайв... Хоча і мені, і сестрі більше була до вподоби західноєвропейська програма: повільний вальс, віденський вальс, танго, фокстрот. Бувало, ми десь прямо у дворі починалися вальсувати — однолітки дивилися на нас, пороззявлявши роти, а сусіди старше лише захоплено кліпали очима, — обличчя Марка освітілося приємним спогадом. — Хлопців у групі було мало і Ліза — у порівнянні з іншими дівчатами — перебувала в привілейованому становищі, бо в неї завжди була пара. А так багато дівчаток танцювали самі, відточуючи рухи без партнера. Бувало, мене «позичали» для інших дівчат, адже бальні танці все-таки передбачають парний рух. Так було в перший рік. Потім викладачам таки вдалося залучити до групи більше хлопців і з'явилася перспектива участі в конкурсах. Найперший організували поміж учнів нашої студії — і ми перемогли у своїй віковій категорії. Конкурсія, звісно, була така собі, але все одно приємно. Бабуся неймовірно тішилася з того, хвалилась усім родичам та знайомим, які ми молодці. Наступного разу конкурс організували між кількома студіями — вони тоді з'являлися в місті мов гриби після дощу. Але ми до того конкурсу,

на жаль, не дійшли, бо Ліза травмувала ногу. Шкода, звісно, адже бабуся вже навіть почала шити нам костюми...

Марк на мить замовк та відвів погляд убік. Посидівши так зо дві хвилини (я вже збиралася спитати, чи не зробити паузу), він мовив:

— Дивно, я тільки зараз збагнув, що з Лізою почало щось коїтися ще до травми. Я завжди списував це на вивих, який, ясна річ, не міг її не засмутити. Хоча поведінка сестри змінилася ще до того, як вона вивихнула ногу...

Марк знову замовк. Я відчула, що маю щось спитати:

— А ти не пам'ятаєш, можливо, був якийсь психологічний тиск ззовні чи, може, прояв фізичного насильства з боку когось?

Буквально вчора я прочитала величезну статтю про те, як діти переживають домашнє насилля та як воно може позначитися на дорослому житті. Чомусь дивна поведінка Лізи викликала саме такі підозри.

— Насильство з боку дорослих? — Марк замислився. — Ну вдома все було спокійно. Бабуся ніколи не підіймала на нас руку, навіть голос підвищувала у виняткових випадках, коли ми починали реально зносити дах — але це траплялося вкрай рідко. В школі теж усе було тихо-мирно. Ми були звичайними дітьми: бавилися з однолітками, сварилися й мирилися. Лізу ніколи не кривдили, бо знали, що в разі чого я заступлюсь. Я інколи бився з однокласниками — в принципі, як усі хлопці в тому віці. Вчителі в нас були адекватні, якихось надзвичайних історій не траплялося, тому навіть не уявляю, хто і де міг скривдити сестру. Дорогу до та зі школи ми завжди долали разом, тож вуличних хуліганів я виключаю... Танці? Ми з восьми років ходили до студії, там були молоді й завзяті викладачі — ми їх обожнювали! Я вже казав, і мені, і Лізі дуже подобалося танцювати, тим паче ми завжди були в парі... Однак я пригадую, що за два роки щось трапилося. В один момент сестра різко змінила думку і заявила, що не хоче більше займатися танцями. Ми з бабусяю були ошелешені, адже в неї так гарно виходило, ми

намірялися взяти участь у міському конкурсі... І тут так заява! Ліза не просто відмовлялася йти на заняття, вона примудрилася упасти — невже навмисно?! — і вивихнути ногу — звісно, ні про які танці вже не йшлося. Коли вона відійшла від травми, вже ніхто не наполягав на відвідуванні занять. Я ще трохи походив, але без сестри мені там було нудно, та й інших партнерок я якось не сприймав... Невже це сталося тоді? — Марк зробив велику паузу, пригадуючи ті події. А потім ошелешено мовив: — Скоріше за все, так і було. Пригадую, що саме тоді Ліза замкнулася в собі, мовчала або відповідала невлучно. Ми з бабусею думали, то через травму вона така засмучена, а, виявляється, справа була в іншому, бо почалося це ще до вивиху! Це справді міг бути наш учитель танців... Скільки йому було років? Мені, десятилітньому, він видавався дорослим, але зараз, згадуючи, думаю, йому було не більше тридцяти. Невже він щось зробив Лізі? Звісно, ми з сестрою не перебували постійно поруч, він міг у будь-який момент покликати її кудись... Безперечно, зараз не можна нікого ні в чому звинуватити, бо це тільки мої здогадки, а проте все сходиться! — спантеличено констатував Марк. — Боже, а що вона могла тоді зробити? І як потім про це розповісти? Кому? Мені? Бабусі? Звісно, вона тримала це в собі, а щоб уникнути подальших дій, навідріз відмовилася ходити на танці. Так, тепер, пригадуючи той час, я розумію, що саме відтоді вона стала замкненою і відлюдькуватою... Раніше ми весь час проводили разом, гуляли надворі, аж раптом вона стала відмовлятися кудись ходити, їй стало важко спілкуватися з однолітками та дорослими... Я ж ніяк їй не допоміг — просто в силу свого віку. Хоч і намагався поговорити, але що я, десятилітній, міг вивідати у сестри? Мене часом дратувало, що вона відмовляється кудись йти разом, тому я кидав її вдома і йшов сам. Урешті за пару років я мав купу друзів, а вона спілкувалася в основному зі мною та бабусею. Сестра проводила весь час за малюванням і бабуся відвела нас на гурток... ні, не малювання, бо там була переповнена група, а авіамоделювання. Мене одразу захопили

моделі літаків, які ми виготовляли копіями великих, у масштабі 1:64. А Ліза обожнювала перемальовувати літаки та створювати схеми. Врешті вона таки пробилася в групу з малювання і перейшла туди, а я продовжував ходити на заняття з малої авіації — відвідував гурток аж до закінчення школи. Поступово сестра таки стала виходити в люди, але вона була страшно невпевненою в собі... Ліза була дуже гарна, але я бачив, що вона знічується щоразу, коли з кимось знайомиться. Її красу не було помітно за цією нерішучістю. В компанії вона здебільшого мовчала і мало хто проявляв до неї інтерес. З одного боку, вона прагнула визнання, похвали, турботи, з іншого — щойно хтось звертав на неї увагу — ховалася до своєї мушлі. Тікала від стосунків, дружби, дівчат і хлопців. Мене це часом просто бісило! Скільки разів ми могли влаштувати подвійне побачення, адже деякі мої друзі прямо просили познайомити з красунею-сестрою, а вона в останній момент відмовлялась іти, придумувала на ходу причину типу головного болю чи потреби готуватися до занять... Під кінець шкільного навчання Ліза твердо намірялася виїхати з міста. Ми вирішили вступати до харківського університету — знову за стопами батьків. Не знаю, свідомо ми це робили чи ні, але тоді нам усе видавалося логічним. Пам'ятаю, ми тоді частенько гуляли в парку — ніби прощаючись наперед із рідним містом... У нас була улюблена лавочка на безлюдній алеї. Ми там могли сидіти по пів дня, будуючи плани на майбутнє та мріючи про нове життя, адже міста вже було мало — кортіло великих просторів і свободи. Бабуся з одного боку була в захваті від наших амбітних задумів, з іншого — переживала, як ми там влаштуємося в чужому місті серед незнайомих людей. Однак вона — свята жінка! — не тримала нас, не воліла прив'язувати до себе. Ліза якось пожартувала, що могла б одразу після школи вийти заміж і народити діточок, таким чином лишившись біля бабусі та не дати їй засумувати без правнуків. Ми посміялися, але сестра цілком серйозно заявила, що навіть придумала імена для майбутніх дітей. «Марта для дівчинки, Марк або Володимир

для хлопчика». Мартою звали нашу маму, Володимир — ім'я тата, ну а Марк — і так ясно... Я бачив, що Ліза ставиться до цього серйозно і — з ким би вона не планувала дитину — думки своєї не змінить. Але я знав, що вона ні з ким не зустрічається, хоча чимало хлопців виявляли до неї інтерес. Перед вступними іспитами логічним виправданням стала підготовка до екзаменів, але мені це не заважало вести бурхливе особисте життя. Це такий романтичний вік, і я не розумів, чому сестра боїться стосунків. Я встиг позустрічатися з кількома дівчатами — і хай наші побачення частенько ні до чого серйозного не призводили, щоразу отримував бурю емоцій.

Я спробувала уявити 17-річного Марка — либонь, жодна дівчина не відмовилася б сходити з ним на побачення.

— Влітку ми поїхали до Харкова, перебуваючи в упевненості, що обоє вступимо до університету... Провал Лізи на іспитах став шоком для нас обох. Я впевнений, що її завалили, адже бюджетних місць було обмаль і туди ще мали потрапити «потрібні» люди. Звісно, в бабусі не було статків, аби заплатити за навчання на комерційній формі. Я досі жалкую, що ми тоді не проявили наполегливості! Був шанс подати апеляцію, але Ліза не зробила цього, я ж не наполіг як слід. А сестра просто опустила руки та змирилася. Вона трималася молодцем, знайшла позитив: мовляв, хтось має бути біля бабусі. Повернувшись до рідного міста, без проблем вступила на мистецький факультет. Може, у неї просто не було амбіцій чи то пак сил комусь щось доводити? Не знаю... Бабуся казала, що вчилася Ліза старанно, виконувала всі завдання, однак все одно викладачі недооцінювали її. Можливо, справа знов у невпевненості... Поки в інших вистачало нахабства не вчити конспектів і казна-як відповідати на парах, вона сумнівалась у власних знаннях, через що плуталася у відповідях та створювала враження непідготовленості. Коротше, вона так і не стала відмінницею, але закінчила університет та на диво швидко знайшла роботу. Здається, там трохи посприяла бабуся через когось зі знайомих.

Але це вже не так важливо. Адже Ліза відчула себе потрібною...

Марк видихнув та спинився.

— Зробімо паузу, — тихо мовив він.

Я вимкнула камеру.

Якийсь час ми сиділи мовчки. Марк опустив голову та сперся на руки. Я боялася порушити тишу і лиш чекала, коли він заговорить.

— Знаєш, — сказав він, — стільки спогадів виринуло... Не думав, що емоційно це буде так... ні, не важко, а насичено. Певно, продовжимо в інший день, бо відчуваю себе виснаженим, — він стомлено всміхнувся.

— Так, звісно! — сказала я, перетравлюючи масив інформації, яка щойно вилилася на мене. — Ой, я така гостинна, що навіть чаю не запропонувала! — присоромлено додала по паузі.

— Дякую, не треба. Мені зараз слід піти та трохи розвіятися. Справді, не думав, що це буде так виснажливо.

Ми попрямували до коридору.

— Ельзо, спасибі тобі, — сказав Марк, стиснувши на прощання мою руку. — Коли буду готовий до продовження бесіди, дам знати.

— Добре, домовились. І тобі спасибі, — пролепетала я, і лиш коли за Марком замкнулися двері, згадала про рукопис.

Я знову відкрила Лізин текст, аби перечитати його початок та порівняти з тим, що повідав її брат. Звісно, відшукувати в художньому тексті автобіографічні відповідності — остання справа, проте досвід авторки не міг не відбитися на написаному.

derevosamotnosti

I. Дівчина із сумними очима

До...

*Незрозумілому можна надати
будь-якого значення.
Чак Поланік «Щоденник»*

13 (з цього все почалося?)

Вперше дивний дзвінок пролунав у середу вдень. Вона взяла слухавку. На її «алло» ніхто не відповів. Вона ще декілька разів повторила «алло», проте на іншому кінці мовчали. Вона поклала слухавку і пішла на кухню доїдати обід.

Була середина лютого, надворі лежав сніг, і сіре небо байдуже дивилося вниз, на похмуре й безрадісне Місто. Ця сірість пригнічувала дівчину, адже вона понад усе любила сонце. Вона вважала себе життєлюбом, але у такі одноманітно-сірі сумні зимові дні оптимізм покидав її, лишаючи в душі почуття досади та розчарування. Вона не могла знайти собі місця, якщо довго не бачила сонця і синього неба. Її лякав туман, а дощ, який мжичив за вікном, не викликав бажання кудись іти. Сидіти на кухні з горнятком солодкого чаю та цікавою книгою, знаючи, що попереду вільний день і не потрібно нікуди поспішати – що може бути краще?

Ходити на дискотеки, гуляти з компанією або просто сидіти на лавочці біля під'їзду – все це було чужо для неї. Вона не любила галасу, тютюнового диму, незнайомих хлопців, вульгарних жартів та безпричинного сміху дівчат. Вона червоніла при знайомстві та не могла знайти тему для розмови з малознайомими людьми. Їй не вистачало легкості у спілкуванні, тому що вона не звикла кидати слів на вітер і сприймала все буквально. Вона вважала рівень свого інтелекту достатньо високим, їй було цікаво зі старшими людьми, проте вона часто питала себе: а чи цікаво їм із нею?

Їй з дитинства не подобався цирк, вона ненавиділа дешеvu музику і не визнавала

загальноприйнятих взірців. Вона мала на все власну думку і поспішала повідомити про неї оточення. Вона завжди була «борцем за справедливість» і не сприймала неправду. Їй була притаманна певна доля «правильності», егоїзму та юнацького максималізму. Такою вона була у 13.

***

Дзвінки були не настільки частими, щоб викликати підозру, але їй вони здавалися не випадковими.

Вона боялася тиші. Вона боялася невизначеності. Вона боялася цієї таємничої залежності, перед якою почувалася безсилою.

Вона постійно відчувала на собі цей пильний погляд, який розглядав кожну збірку на її одязі, кожен рух тіла і немовби читав її думки.

Зникла безпосередність у спілкуванні на вулиці, у багатолюдних місцях. Вона зусиллям волі примушувала себе не дивитися навколо, шукаючи ці зухвали та безсоромні очі.

Вона почала уникати безлюдних місць, підозрілих людей, що намагалися познайомитися, і – найголовніше – темряви. Вона панічно боялася темряви: її уява малювала якісь страшні картини, серце починало шалено калатати, всередині все завмирало, перехоплювало подих.

Вона усвідомлювала, що більшість своїх страхів вигадала сама. Вона розуміла, що будь-хто інший, опинившись на її місці, не надав би значення випадковим телефонним дзвінкам, приписуючи мовчання у слухавці недосконалої телефонного зв'язку або взагалі забувши про безглуздий дзвінок через п'ять хвилин.

***

Їй часто снівся один і той самий сон: ніч, вона лежить на канапі та тримає в руці слухавку. Вона розуміє, що розмовляла з кимось телефоном і заснула. Вона боїться тиші, яка на іншому кінці дроту, тому що не може пригадати, з ким говорила. Вона продовжує лежати зі слухавкою в руці, боячись її покласти. Уві сні це дуже страшно...